

БОНДАРЕНКО ГАЛИНА

кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник Відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

BONDARENKO HALYNA

Ph.D. in History, a leading research fellow at the Ukrainian National Academy of Sciences M. Rylskiy Institute for Art Studies, Folkloristics and Ethnology *Ukrainian Ethnological Centre* Department.

Бібліографічний опис:

Бондаренко, Г. (2019) [Огляд]. Радянська спадщина в музейному дискурсі. Післямова до виставки «Battle of memories: міфи та реалії радянської доби». *Народна творчість та етнологія*, 6 (382), 110–112.

Bondarenko, H. (2019) [Survey]. Soviet Legacy in Museum Discourse. Afterword to the Exhibition «Battle of Memories: Myths and Realia of the Soviet Epoch». *Folk Art and Ethnology*, 6 (382), 110–112.

РАДЯНСЬКА СПАДЩИНА В МУЗЕЙНОМУ ДИСКУРСІ. ПІСЛЯМОВА ДО ВИСТАВКИ «BATTLE OF MEMORIES: МІФИ ТА РЕАЛІЇ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ»

Процес декомунізації, що почався в Україні внаслідок розпаду СРСР і був підтриманий законодавчо після Революції гідності, сьогодні перебуває в стадії згортання. Визволення пам'яті пострадянського індивіда від дії тоталітарної знаково-символьної системи значною мірою ускладнене амбівалентним станом суспільної свідомості¹. Згідно із соціологічними даними, 30 % українців сумують за СРСР, ідеалізуючи радянське минуле. Повернення до Радянського Союзу в умовах інформаційної війни та військових подій на Сході України, дерадянізація свідомості, розвінчання радянської міфології стали питаннями державної безпеки, до вирішення яких мають бути залучені наукові, мистецькі, культурно-освітні установи, зокрема музеї. Між тим, у країні ще досі відсутня державна музейна стратегія, немає моніторингу культурних запитів та очікувань населення щодо музеїв. Тільки на починання створюватися стратегії захисту музейної спадщини в умовах війни та окупації. Експозиції більшості діючих історико-краєзнавчих музеїв, особливо в районних центрах, створені за методичками радянського часу. **Саме тому однією зі знакових подій у культурному житті Києва цієї осені став виставковий проект «Battle of memories: міфи та реалії радянської доби» (24.09–26.10, Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара»).** Ініціатори проекту – Музей міста Кам'янське у співпраці з Українським інститутом національної пам'яті. Партнери-спів організатори: Музей Івана Гончара, Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності, Музей становлення української нації та компанія EPSON. Виставка відбулася за грантової підтримки Українського

культурного фонду. Проект – один з переможців конкурсу «Створюємо креативний культурний продукт» (автор айдентики проекту Олена Нікуліна, автор художнього рішення Сергій Бобак). За задумом співorganizatorів, метою виставки стало розвінчання радянських пропагандистських міфів, висвітлення об'єктивних реалій радянського часу. П'ять тематичних залів проекту, що репрезентують найбільш стабільний і найбільш ностальгійний для носіїв радянської ідентичності період радянської доби – «брежневську» епоху, – об'єднані поширеними ідеологічними кліше («Дорогой Леонид Ильич», «СССР – оплот мира», «Моральный кодекс строителя коммунизма», «Соблюдай бдительность», «Органы не ошибаются...», «Все для блага человека»), що допомагають розкрити протиріччя системи. Цільовою аудиторією виставки її організатори бачать молодь, тому, щоб краще донести контраст між ідеологією та реаліями радянського повсякдення, широко застосовуються мультимедійні засоби. На моніторах транслюються фрагменти радянської хроніки.

Візуалізований світ маленької людини з її скромним побутом, радіщами добування «дефіциту», у якому кухня – ще й простір для інакодумства, внутрішнього дисидентства, контрастує з артефактами, що символізують державу та її інституції. Вони завжди проти цієї самої людини, відсилаючи її до таборів, на війну в Афганістан чи в пекло чорнобильського реактора. Включені в експозиційний простір точки тематичної відеотрансляції дозволяють створити стереоскопічний відбиток часу. Концепція проекту дозволила на порівняно невеликій виставковій площі створити певні семіотичні вузли, які глядач може розв'язувати, опираючись як на власний досвід, так і на вже отримані в музеї враження. В основу виставки лягла колекція подарунків Леоніду Брежневу з фондів Музею історії міста Кам'янського, що надійшла до нього у 1982 році. Парадні портрети колишнього Генсека, у формі генераліссі-муса, щедро декоровані орденами, перегукуються з іншою радянською символікою – жовтенятською зірочкою, піонерським галстуком, вимпелами, горном, барабаном, шкільною формою, формою військовослужбовця, ліквідатора аварії на ЧАЕС, арештантською робою. На маргінесі цього великого соціалістичного табору залишається аутентична народна культура, позначена портретами людей у національних строях, розміщених довкола непорушного центру – вівтаря, складеного із жорен. Естетика радянського повсякдення, втілена в дизайні одягу та меблів, тогочасної побутової техніки, дитячих іграшок, різко контрастує як з артефактами народної культури, що її пропагує Музей Івана Гончара, так і з сучасними побутовими реаліями.

Организаторами виставки захід позиціонувався також як заклик до модернізації експозицій інших музеїв, більшість із яких, особливо на місцях, і досі транслюють радянські історичні кліше. Саме тому на базі виставки було заплановано та проведено низку заходів, присвячених вирішенню цих проблем: Всеукраїнський семінар для працівників обласних музеїв, презентація книги Сюзанни Шаттенберг про Л. Брежнева, лекції для учнівської та студентської молоді. Одним з таких заходів став Круглий стіл «Радянська спадщина в музейному дискурсі: проєкції майбутнього», присвячений обговоренню результатів виставки (25 жовтня 2019 р.). Він відбувся в Музеї Івана Гончара (спікери Віктор Брехуненко, Ігор Пошивайло, Галина Бондаренко; модератор Наталія Буланова). У роботі Круглого столу взяли участь музейні працівники, науковці, відвідувачі Музею.

Директор Музею міста Кам'янського Наталя Буланова зазначила, що подарунки Л. Брежневу від народу та радянської еліти, передані до Музею після його смерті, уже експонувалися в 1990-х роках під час заходів, присвячених культу особи, потім тривалий час перебували в запасниках Музею і тепер набули нового змісту в рамках виставки, що відбулася. Учасники Круглого столу проаналізували роль музеїв у сучасних комеморативних практиках на досвіді музеїв постсоціалістичного простору (Ігор Пошивайло),

значення культурно-просвітницької роботи музеїв у молодіжному середовищі (Віктор Брехуненко), роль мистецтва, артефактів народної культури в деконструкції радянських міфів (Петро Гончар). Галина Бондаренко висловила пропозицію про посилення етнографічної складової музейних експозицій, присвячених радянському повсякденню. Науковці відзначили важливість даного напрямку музейної діяльності з огляду на його актуальність. Сподіваємося, що реалії радянського часу, відтворені у виставці «**Battle of memories: міфи та реалії радянської доби**», допоможуть подоланню його ідеального міфологізованого образу у свідомості людей.

Примітка

1. Мачулін Л. Свідомість «постсовка»: чому прощання з минулим в українців болісне й довге. URL : <http://vidia.org/2015/40561>.